

# **АЛЕКСАНДЪР КАРАПАНЧЕВ**

## **ПОСЛЕДНИЯТ РАЗКАЗ**

[chitanka.info](http://chitanka.info)

На 29 септември 1849 година в кораба за Балтимор пътуваше уморен слаб човек с вехт куфар. Правеше впечатление едновременно мрачният му и блестящ вид. Изящно моделирана горделива глава, лешников цвят на лицето; изпитания, различни от копнежите, бяха деформирали безупречния на младини рисунък на веждите му; а очите — виолетово-сиви, лъчисти — гледаха малко разсеяно, обгърнати от постоянна печал. Той пристягаше елегантното си шалче, докосваше чело и после ръцете му колебливо потъваха в джобовете на измачкания редингот.

Сега наблюдаваше сутрешното вълнение.

Зад гърба му палубата живееше своето обичайно хаотично битие. Ръмжейки, мастилени валма пушек се смесваха с болезнено свистяща па̀пра. Непрестъпно мълчаливи моряци се скриваха из люковете; пукаха току-що хвърлени в пещта въглища; пътници закусваха, играеха карти, бърбеха, спяха. Това сборище му бе добре познато. Чиновници от неотдавна учредени бюра, с маниери — копие на великосветския шик преди година. Служители в солидни фирми, с канцеларски щръкнало дясно ухо и внушителни пози. Превърнали мошеничеството в точна наука, те явно се гордееха с всеки дюйм от външността си. Имаше търговци, дрипави работници, странстващи артисти под пъстри евтини наметала, играчи на хазарт, просяци професионалисти. Проститутки се кикотеха върху коленете на богати евреи; пияници описваха широки вензели с крака.

Непознатият искаше да изкрещи, че на всички тук, на огромните Щати липсват тънко чувство и тънка мисъл. Привичната самота го успокои донякъде и той се отдаде на спомени.

Видя крайнините на Лондон, където бе учил, зашумената с вековни брястове улица, черквата, наситила със звън готическия сумрак. Сетне постъпи във Вирджинския университет, но недостигът на пари го застави да напусне скоро. Двама джентълмени се топлеха до корабния комин и говореха за бизнес. Единият хвалеше опита си на жива реклама, другият превъзнасяше печалбата от котешки опашки. О, той знаеше тази стръв, в чийто въртоп изчезват най-редките съкровища на душата. Някога орелът водел римляните, днес знаме на сънародниците му беше една нищожна част от орела — Доларът! — те обаче правеха всичко, за да го обожават с удесеторена почит, глухи към прелестта на далечни мечти. Той им бе чужд, мразеха го заради

насмешката и Америка представляваше каторга за него — цял живот литературен наемник, оклеветен, дишащ със силата на въображението си.

Вкуси славата. Тя бликна, когато балтиморският „Сатърдей Визитър“ отпечата „Ръкопис, намерен в бутилка“. Изля още много разкази, стихове, статии, „Гарванът“ му донесе лаври на поет, ала каква ирония таеше фактът, че най-голям интерес у читателите събуди не друго, а „Първа книга на конхиолога“, компилативен и претърпял няколко издания учебник за раковините. Нелепо! Нелепо като загадка на сфинкс! И писмената върху демоничния хълм от притчата гласяха: запустение. Легиони лилии извиваха мъртви шии към аленото око на трескаво слънце.

През това лято четеше в Норфък и Ричмънд лекции за поетическия принцип. Все по-често го навестяваше споменът за любимата му жена Вирджиния, едва събираше кураж да се съпротивява на горчилката вдън сърцето си. Как не успя да я спаси! Останаха само очите ѝ, само погледът ѝ продължи да му грее. Колко отдавна стоеше върху златния праг към царството на сънищата и блажен надзърташе в разтворените далнини. Но човешкият жребий е краткодневен, пълен с тъги. Вирджиния умря, сгърчена на застлан със саваненоблед чаршаф сламеник на пода. Едгар я загръщаше в своето древно палто; и не можеше да стори нищо за нея, дарила му най-светлите години. Тя легна в гроба двойно нещастна поради младостта си.

Бяха го наранили с възванието да се жертват за него средства. Не бе просяк, дано адът влезе в тях! Дори смазан от глад, запазваше благородна вътрешна осанка. Считаше, че за заслуги към културата правителството може да му отпусне помощ. Защо въобще се беше надявал, щом разбираше, че демокрацията на „ам’риканците“ е гнусна, с жлъчката на бик, със сърцето на хиена и мозъка на паун? И Тъмната, и Тлението, и Червената смърт придобиха безгранична власт.

Ха! Преди той имаше периоди на подем — засмян по юношески, с искрометни като пунш мустаци, разпростираше по слънчевата градина новите си опуси, написани на тесни рула. Ала винаги минаваше за „нежелан маниак“: при осиновилия го търговец Алън, в университета, при военните (там се прикри под фамилията Пери и наруши съзнателно устава, та да го изключат), в ненаситно-дръзката

любов към Прекрасното. По палубата пъстрееха фасове, рижи обелки от ябълки, закоравяващи трохи; картоиграчите се караха, проститутките лаеха и пияниците се свличаха с отнет разсъдък; джентълмените край комина не бързаха да изчерпят възторга си от котешките опашки — „Три реколти в годината, приятелю!“, и живата реклама. Един странстващ артист изливаше през тромпет мека, пронизителна мъка.

Гений и демон на корабното сборище, главата му натежаваше, в дълбочините на паметта му досущ като сенки на феи тънеха-изплуваха сюжети от стари разкази, камбанно стенещи строфи.

Лигейя, Улялюм, Аннабел Ли — техните съдби го облъхваха с жарък разреден въздух, с остра, сладостна и тръпчива вълшебност. Той се опита да надвие завлеклите го обстоятелства, грапавините в своя характер на избраник, не спря и не смяташе да спира. Не секна онзи огън, дето го правеше пряк, рицар в дружбата; бистър бе ентузиазмът, с който пожела да се сражава за свободата на Полша; стремежът му към тайните на душата и науките поражаваше.

Вълните отливаха в синьо-зеленикаво: някъде под погледа на По се зараждаше епопеята на капитан Немо, водните течения предусащаха устремения „Наутилус“. И Жул Верн щеше да продължи приключенията на Артър Гордън Пим. Едно облаче напомняше апарата на Кейвор; скоро щеше да се роди Уелс, за да ни покаже с наистина повска сила на подробностите и фантазията „Война на световете“. Обвя го долетял отдалеч — от век, където често се пренасяше с утопии си — вятър; и едва чут глас, сякаш плисък на извор, му прошепна знаменити имена: Ефремов, Бредбъри, Лем, Симънс. Неговата душа заслужаваше да се наслади от всеобхватната панорама на обществата от Великия пръстен; да се рови в древните шушнещи фолианти на „Марсиански хроники“, из чиито завои героите му щяха да оживеят като символ на мечтата; да се обгръща в соларистична зора, в която Океанът ще пресъздава моделите на космическото му проникновение; или пък да скита из мистериозната планета, наречена по старогръцки Хиперион и озарена от изобилни метеоритни дъждове.

Вече приближаваха Балтимор.

Камбанката на предната палуба ръсеше безспир сомнамбулни заклинателни трели, капките влага по медните обковки се бяха изпарили под отскочилото нависоко слънце. И царственият разум на

Поезията още възсядаше престола си. Небето сияеше лазурно като око на гриф. Откъде се сети за това? А, да, „Сърцето изобличител“. Нерви — опънати до скъсване — нерви. Трябваше да се устоява. Той предвиди алиенацията в машинизирания човешки мравуняк, черните серии на ужаса, научно-художествената проза. В Ричмънд му хрумна идея за разказ. Искаше да го напише, щом свърши „Маяк“, чието начало, заедно с други ръкописи, шумолеше из куфара му. Както в „Сърцето изобличител“, и в новата история щеше да има старец, но съвсем различен.

Спомни си един от сътрудниците на „Греъмс Мегъзин“ (някога Едгар редактираше това списание). Ето кой ще му послужи за прототип. Даже измисли псевдонима, с който героят представя обработките си на древногръцки митове: Тимоти Смайлс, име, ухаещо на коледен пай от детството. Повествователят — в когото ще диша много от самия По — пускаше в своето издание легендите на Смайлс. У него така се бяха смесили езиковият талант, честолюбието и леността, че старецът твърде рядко даваше преводи, ала в тях нямаше нито едничък суров ред.

Примижал си нарисова бъдещия образ. Висок около шест фута костелив мъж с очи, закръглени от спотаено напрежение като у ослушваща се птица. Винаги носи мрачни, синьо-черни костюми, неизменно украсени с вратовръзка във финия жълт тон на бяла череша. Веднъж, въпреки стеснителността си и угрозата от присмех, преводачът му поверява дълго премълчаван секрет: бе конструирал крила! И дано разсее недоверието му, една надвечер Смайлс го завежда в крайградското поле.

Тревата е гъста, мека, равна, излъчва дъх на ванилия и е осеяна с лютичета и макове. Отдавна покорил чаровете на настроението, Едгар По беше решил сега да разплиска цялата си насъбрана поетична магия. Смайлс измъква два чифта сгъваеми крила. Усмехнати — старецът, тревожен от изпитанието на тайна надежда; другият, възбуден от вида на механизмите и готов като дете за лудория, която знае как ще приключи — закрепват ги на раменете си. Не по-тежки от четири фунта, те са от непознат, бял, искрив подобно пароски мрамор материал. Нима ще полетят с тия играчки? Размах, пак, размах и опияняващ свисьък! Надавайки удивени викове, полека се издигат.

Летят!

Снежните елипси ги изкачват в тропосферния въздух, той бавно се охлажда. По пренебрегва своя страх от полета; крилата сами се движат от неизвестна, скрита в крехките им пера сила, и е толкова приятно да усещаш, че мускулите ти пригласят на нейния ритъм. Налагаше се после, след справки и синтез, да осветли от научна гледна точка енергията и веществото при новите летателни конструкции. Нагоре, нагоре, светът тепърва започва! Тимоти и Едгар се отдават на възторга, който е вкусван единствено в митовете. Лицето на Смайлс загубва напрегнатия си израз и засиява, събрало в своите очи фойерверка на запада. Иззад един облак, повтарящ цвета на връзката у преводача, се появява ято жерави, леко розови от залеза. Птичите гърди едва чуто поскърцват и нашите герои разбират: скоростта, човешката им скорост е чудесна. С какъв приказен подем се реят, носят се както в детски сън над земята! Облачетата под тях напомнят бисерночервени миди, изпъстрили руслото на зеленикава река. Нощта пада; планините спят в хладни ореоли, мигат прозорчета на къщи; мракът, ще речеш, е направен от плътта на черни теменуги, пропити от безмълвна влага. Обтичат ги мирис на сено, пушек от полски огньове, озон. По си представя сенките на пъстърви в ручейте, унеса на съсредоточените гори, вечерното всекидневие на хората долу. Мисълта, че дори не предполагат къде е и с какво се занимава в тези часове мистър редакторът, го обогатява с наслада, със съзнание за редкия дар на съдбата му, с все по-величествени копнежи, пораждани от една вече достигната мечта.

С тиха въздишка той благодари на Смайлс. Чрез сферическата тригонометрия Едгар По би могъл да определи каква част от земната повърхност се разкрива отгоре, ала изчисленията сега са излишни. Никнат звезди; странна топлина, сякаш с всяка клетка чувства, че се приближава до пожар, го обзема. Луната, бляскава като очите на Аннабел Ли, се потулва сред буреносна грамада; мълния с огнен ланцет прорязва небето и те съзират за секунди — до самата ѝ глъб от тъма и пламък — поразителната анфилада на въздушните маси. И По вижда в дъното ѝ, препълнен с вяра и поезия, усмихнатите образи на сънувано бъдеще.

Ехтят безброй вселенски хорове. Цял живот стремил се към слънцето на Прекрасното, той се улавя, че най-сетне душата му тръпне в перихелий. Полетът го възражда, отвява терзаещите спомени, суетата

на закотвеното битие. Скоро бляновете му ще се слоят със светилата, ще вземат от тяхната сила и ще им прибавят от своята. Тимоти Смайлс с радостно удивление следи промените върху лицето на приятеля си и се подсеща, че обстановката е подходяща, за да му отрони още една тайна.

Обикновени и възхитителни все пак смъртни същества! Костюмът на Смайлс се сдружава с мрака, погледът му — с трептежа на Млечния път, който приижда. С отекващ из жадното Ураново царство магически шепот старецът признава (как преди не му бе хрумвало това!), че той е пришълец от далечна — стигнала по-велика от земната, истинска хармония — планета, която се грижи за „малките си братя“. Широко разтворени астрални зеници; отлитнали облаци; сгъстено слънчево дихание. И чудатият преводач изпълнявал точно тази грижа. „На човечеството — продължава Смайлс, очертават се пеещи галактики — са нужни много по-разкрепостяващи, повълшебни идеали, устремът към които ще надари хората с тънък всемогъщ ум и нови, извисени към симфонията на звездите чувства.“

Поразен, редакторът го слуша. Поразен — той даже се засмива при такава лесна употреба на тая дума. Пришълецът предлага на избрани от него създатели на изкуството и науката своите крила. С тях могат да се достигнат щедри светове, там да се поживее и когато се върнеш, да наситиш творбите си с копнения, осъществени в по-други общества.

Под ярката светлина костеливият лик на Смайлс расте, преобразява се в заплашителна, шеметна с чара си комета. Гласът му се преплита с музиката на небесните сфери, плавно извира от целия осиян и гъвкав свод, кънти в ушите и сърцето, отнася те надълбоко. И едничко съненото скриптене на изкуствените пера те съединява със земното. Крилата гарантират защитно поле, полетът без особени лишения ще трае месец, а ще успееш да преживееш реални чудеса: какви хоризонти ще покажеш после на себеподобните!

Разказвачът-По обещава да размисли над предложението, приятелите се спускат. Избледнява космическото великолепие, въздухът става по-ароматен и градското зарево по-жарко. Тимоти помага на Едгар да се приземи, сгъва мраморните механизми и — тих, с очи като у ослушваща се птица — изчезва в нощта. Връщайки се, По разсъждава напрегнато. Да се съгласи на пътешествие към загадъчни

бездни? Но нима човешките идеали трябва да се търсят по други планети? Нима народите ни нямат енергия да ги откриват, още неподозирани и възвисяващи, на собствената си твърд, нищо че цивилизацията на нея временно тъне в упадък? И допустимо ли е образецът да се разпространява като мода; неизстрадан, да се привнеса отвън, от съмнителни далечини, където законите на Прекрасното могат да ни бъдат съвсем чужди? Питаше се дали не трябва да литне в екипаж, съставен от разнообразни специалисти, да се погледне на Вселената от всякакви ъгли, стига самотни герои.

Той съзнаваше добре релативизма на новия замисъл: крилата са просто рамка към Място, което го няма никъде, за чийто строеж ще изхожда от познатите неуспехи и победи. Не искаше да се получи някаква естетска или потребителска утопия, мечтаеше да разгърне всеобемни контури на бъдещето пред Земята. Ала го тревожеха и грапавият ентузиазъм на първоначалните наброски; апетитът на оформящите се картини, които алчно засмукват детайли; приказното дърво на хрумванията, обсипано със сладостно-зрели, със зелени и с мухлясали плодове...

Напразно Тимоти Смайлс ще чака да му се обадят.

Разбира се, По би могъл да сътвори убедителни, примамливи визии на зареяни системи; астрономията му бе в кръвта — самият полет би му дал отлични възможности за изява на въображението; и в „Еврика“, неговата последна книга, учените щяха удивени да напипват постайнщайновски характер на мисълта. Но с подобна трактовка нямаше ли да гони гримирани призраци и най-вече да обиди своята вяра в човечеството, макар днес да живееше окаяно въпреки гения си? Как щяха да преценят такъв разказ поколенията, разлистили теченията на старата преса, в която повечето думи кръжат досущ като пумпали и личи, че мнозина автори не са намерили свободно време даже да помислят! Трябваше още да износва сюжета и внушенията му, да се отърси от колебанията. Първо нека да свърши „Маяк“, после ще навлезе във вълните на нова проза.

Изникнаха мачтите на Балтимор.

Търговците и чиновниците се събуждаха, физиономиите им имаха израз на абсолютно учудване от мнимото си величие. Хората се блъскаха около багажа — изтрезнели пияници със землиста кожа; спекуланти, ангажирани по някоя пъргава проститутка; комарджии с



треперещи ръце; работници, скътали във вързопите останки от лаконична закуска. Показаха се складовете, доковете и канторите на балтиморското пристанище, безвкусно нашарените врати на моряшки кръчми. Колелата на парахода задрямваха в масленозеления залив, корабът лениво акостираше, докато Едгар наблюдаваше един гигантски фабричен комин, бълващ гъст дим. Пепелявите му тухли го правеха да изглежда люспест, болезнено-жив, халюцинативен: кошмарно гърло на Демона на Машините, забравил кой го е родил. Зад него облаците напомняха полуизтляла карта с прашните древни морета на Доброто и Красотата, които той се мъчеше да нарисува с вечни линии. Артистът с тропета засвири весел маршов привет към града (обаче писмената върху хълма от притчата вещаеха: тревога). Пътуването усили умората му; нуждаеше се от дълъг, дълъг отдих и пак, както рицарят, търсец безсмъртно Елдорадо, да се понесе.

Беше 29 септември 1849 година.

През този ранен следобед Едгар По остави куфара си на съхранение в пристанището. Смяташе вечерта да потегли за Филадельфия, където отново да пробва шансове за свое списание, а сега — кратка разходка, разсейване плюс чашка бренди, за да се окопити. Без да бърза, се измъкна от кладенците на пристанищните улици, от разноезичната им суетня, гниеци боклуци и мириси на презокеански стоки, подразнили го с винаги будния у него напор към далечни земи, все по-жестоко неосъществим. Предизборни плакати връз огради и къщи го приканваха да гласува за ведро и доверително ухилени лица, за които знаеше само, че няма да изпълнят шумните си обещания. Устните му се свиха с погнуса. Всеобщото избирателно право в Америка улесняваше мошениците; всяка партия, която не се свени от подлости, можеше да пожъне колкото си иска гласове; никой не ще ѝ попречи, нито пък разобличи. Пфу! И той продължи да плъзга взор по плакатите сякаш върху детински цапаници.

Лъскави дрогерии, бюра, над тях с трясък се свличат ролетки, нощен бар (бухал, изненадан на светло и застинал в нерешителност), схлупена книжарница, ха, ето и една по-прилична кръчма — вратата ѝ не е печално нашарена и отвътре не кряска. По прекрачи. Докато се озърташе, солиден пухкав господин в полутъмното дъно го забеляза, пошепна нещо на събутилника си, онзи се сепна, примлясна и двамата замахаха с ръце: „Еди, Еди, ела насам!“. Бяха отколешни познайници.

Пухкавият джентълмен с вид на застарял спортист се казваше Лойд Нелсън, бивш словослагател във Филадельфия. Когато набираше „Първа книга на конхиолога“, спечели автора ѝ с бодряшкия си открит нрав и точна професионалност; тогава се случваше, след като Едгар бе прегледал последните шпалти, да пийват по чаша с взаимно удоволствие (самотният мистър конхиолог не подбираше много придиричиво събеседници). Колко теории му беше развивал, колко сюжети — така, заради „читателския ефект“ — поднасял! После Нелсън получи скромно наследство, почна да наема печатници, засичаха се из филаделфийските издателски среди и почти на шега Едгар По го увещаваха заедно да основат списание.

Вече се бяха чукували за срещата и дружески бърбеха кой докъде е стигнал. Чувството за самота у писателя все по-сладостно отстъпваше на приятна разсеяност сред непретенциозни, ала кротки познати. Мислено им пожелаваха да не човъркат в душата му, да го потопят ненаатрапчиво в простиците си постижими интереси. Обеща си да не иска от тях невъзможното, и се радваше на здравите им охранени лица, на елегантните дрехи, на чистите им баритони и вниманието, оказвано му с искрящи очи, с дребни живи въпроси според обстановката и джентълменски потупвания по слабите му изгърбени плещи.

— Е, хайде да направим възлияние на Слънцето — подзе той — което новите идоли Богатство и Мода се опитват да затъмнят! Наздраве!

Двамата приятели размениха тайни погледи, които трябваше да означават: „Казах ли ти аз!“, „Същият си е“ или „По-меко с тоя!“.

— Ще споделя лично мое откритие — намеси се комерсантът Пит Уиндброу, отдавнашен партньор на втория баща на По, търговеца Джон Алън. — Съгласете се, че малцина от хората с неизчерпаема дълбочина пренебрегват бутилката. Дали тази склонност е причина за дълбочината им, или по-скоро нейно потвърждение, е проблем, тънък за нас...

Едгар се усмихна; алкохолът полека, благо го стопляше. Ех, нищо че набързо се записа в ричмъндското братство на трезвениците. Още мъничко и ще се върне на кея освежен, готов да търси своето Елдорадо, поне един тежък бляскав къс от него. А Уиндброу притежаваше желязното свойство да се запазва еднакъв през годините.

Същите черен фрак, едър розов нос, властващ над чертите му, и възгруб, вечно някак засегнат тон, същите любими шеги, кроежи за големи печалби. В сравнение с търговеца Алън обаче разпръскваше вродена артистичност и макар доведен син и баща навремето да не се спогаждаха, не странеше от По. Край Пит не можеше да има новини, както му се струваше, затова се обърна към Лойд Нелсън.

— Приемам поздравления, Еди — стрелна го с чудесните си ястребови очи Нелсън — станах собственик! Моя е печатницата за граждански услуги „Универсум“. Черпя!... Кажете, мога ли да ти помогна с нещо? Помниш ли нашите блянове за списание?

— Друже — прокашля се комерсантът — не се съмнявам, че едно издание на луксозна хартия и с най-изискани шрифтове е напълно според възможностите ти. Не се стеснявай, тук е Едгар Алън По — автор, прочут из цялата страна, редактор и мечтател парекселанс!

— Ако наистина беше така, Пит, досега да съм основал журнал по мой вкус. Недей да ровиш, моля ти се. На много врати чуках, никой не се отзова. В най-добрия случай открехваха колкото да притиснат на гостенина крака или главата.

— Това е, защото не си попаднал на джентълмен като Лойд. Огледай го хубаво, забрави миналото! Знаеш ли колко пъти само ми е повтарял, че великата му цел е да помогне за едно свястно списание, което ще раздруса дрямката на Америка? И постоянно, нека бъдем откровени, Лойд се е сецал за твоя милост. Ти си редакторът, когото той търси!

Собственикът на „Универсум“ довери шепнешком, че бил страдал; че По се явява тъкмо в подходящия момент и работите ще се оправят. Зениците му се разшириха от съчувствие, човекът се замисли, удари по масата:

— Решено! Стига съм играл на дребно с „Универсум“, до гуша ми дойдоха тези покани за годявки, сватби и панихиди, реклами за дрогерии и трафици на товарни кораби! Времето ще ги отвее, по-разумно е да си вложи капитала в изкуството. В някое прекрасно начинание, Еди, каквото публиката чака отдавна!

Едгар със скрита насмешка наблюдаваше как сътрапезниците му се разгорещават. Не можеше да се освободи от впечатлението, че представят фарс. Дали не искаха просто да го предизвикат, да се позабавляват с него (иначе не бяха лоши момчета, нито стиснати)? И

все пак, когато даже на шега се говореше за голямата му мечта, той не умееше задълго да се притайва. Реши да се впусне в играта, без сериозни надежди да почеше език и разлици актьорските хрумвания на комерсанта и печатаря. Имаше още срок до влака за Филадельфия.

Нелсън взе да приказва за чудни видове хартия: „И холандците ще ни завидят!“, за художествени шрифтове, обещавахе да наеме най-способните в Балтимор словослагатели и коректори, сипеше имена на илюстратори, които По чуваше за пръв път. Той го слушаше с половин ухо, както някой чичко кима на детски брътвеж. Хм, компанията бе поносима, не беше сух и спектакълът; надникна из дълбините на кръчмата. Бяха запалили свещи — стройни бели ангели, в ъгъла един пияница беснуваше, за да покаже колко му е весело, удряйки с пестник грамадните бъчви. Краката на Едгар омекнаха, демонът у него разлепи клепачи и въздъхна, преди да се събуди. Лека глъч се прокрадна-спотаи в мозъка му. Строи му се, че Уиндброу го преценява със стъклени очи.

— Добре де — не се сдържа редакторът — какво ще печатаме в нашето списание? Какъв облик ще има то?

— Драги, ти сам познаваш механизмите на читателското търсене. С твоя стил ще завоюваме тълпите! Преди всичко, разбира се, сензационна проза, изящни стихове, съвсем пресни новини от науката — и Лойд снижи тон: — Можем и ние да си ги измисляме новинките, но само умната, Еди, умната!

Не се беше излъгал. Да създават нови форми на Прекрасното, Уиндброу и Нелсън не се интересуваха. Преодоля нападнатата го сънливост; въпреки късния час се успокои, че тази смяна на ритъма е безопасна. В нощния влак току-виж отново срещне Тимоти Смайлс.

— Великолепно — поетът избърса щръкнали мустаци, погледът му лумна. — Търсени автори можете да станете и вие, мили Пит и Лойд. Аз ще ви открия секрета. Който желае да пише сензационни истории, незабавно трябва да се снабди с най-ужасно черно мастило — Едгар пресуши чашата си — и с огромно перо с тъп край. Помнете: перото никога да не се подостря и ако вашият ръкопис се чете лесно, то той изобщо не заслужава да се чете.

— Какво говориш, аз ще намеря най-опитните словослагатели, забрави ли? — запротестира шефът на „Универсум“; По почувства, че

Лойд излиза пряко воля от ролята си. — Такива словослагатели, че дори китайският няма да ги затрудни.

— На китайски се оформят уводните статии, приятели, та да не се обърка престолюдието. А в сензационните материали се използват латински и особено гръцки фрази, понеже елинските букви гледат от страницата доста мъдро и впечатляват неимоверно жадните читатели. Щом решите да пропишете, аз ще ви дам няколко подобни фрази, пък за първия брой на нашето списание ще предложи моята сензационна повест от семейния живот „Кухненският пешкир“.

— Браво, браво! — Уиндброу измъкна часовник на къса златна верижка старинен образец, многозначително вдигна вежди към Нелсън. — Някои от твоите мисли, Еди, аз ще си ги запиша във фамилната библия. Е, шегувам се. Бъди сигурен, че в новото издание никой няма да ти стеснява вкусовете и въображението ти ще се разлее нашироко като Мексиканския залив...

По вече се отегчаваше от компанията. Забеляза, че кожата на Пит блещука зловещо и свещите са се преобразили в безплътни призраци с огнени шапки; въздухът наоколо бе пълен със скръб. Напиваше се, трябваше да хапне. Уиндброу отиде до бюфета. Писателят не чу шушукането на комерсанта и кръчмаря, нито видя как последният извади от джоба си един плод, полепнал в боклучета. „Ще му приготвя на вашия клиент вирджинска гозба: шунка, печена с круша — той отри с ръкав жълтеникавата кора. — Нали е естет, ще я оцени!“ Двата се закикотиха. Пит съобщи, че „Мистър По е готов“, сетне понесе порцията.

Докато се хранеше, Нелсън с подобрани думи му намекна, че идват избори и По, както всеки честен гражданин на демократична Америка, трябва да упражни своето изборително право. Смътна догадка жегна Едгар. Крилото, в което членували сътрапезниците му, било издигнало кандидатурата за конгресмен на някой си Ван Бринзен от Балтимор. Втурнаха се да обясняват какъв кристален човек със заслуги бил той, колко обичал изкуствата и как щял да благослови бъдещето списание. А популярността на Едгар По, престижът и неподкупността му щели да окажат огромен ефект при изборите.

— Да прием за човешкия разум! — пресече ги поетът, едва потиснал желанието си за скандал. — Да прием за Ван Бринзен и за неизвестните гении на Америка!

Демонът у него се протегна напълно буден. Масите поопустяваха, във въздуха самотни газове фенери. Започваше 30 септември. Обля го студена пот, в ушите шумеше. След малко надделя с мъка вълна на бурно гадене и каза, че навярно техният кандидат притежава „цицина на порядъка“ — спомен от детството, когато гувернантката му го е шибнала в креватчето, та да не ѝ додява с рева си. Лойд и Пит се спогледаха, скръцнаха със зъби и продължиха да хвалят великия Ван Бринзен.

Някакъв нехранимайко на три пъти хлътваше в камината на кръчмата, вземайки я за врата. Друг спеше с чело в локва черна бира; съседите му съществуваха, преди смъртта да ги отстрани съвсем. Да свършва, да свършва тая среща! По се опита да измести разговора към прелестта на пътешествията, но те явно не вълнуваха джентълмените, които го черпеха часове наред. За филаделфийския влак беше прекалено късно, кого да безпокои сега и затова реши тук да дочака утрото. Защо не се разкланя по-рано и не си грабна шапката? Усети пръстите си лепкави като восък. Дано поразведри оклюмалите събеседници, разправи им за един свой добър познат, съдържател на списание с гигантски тиражи: той опитомил павиан, така че благородното животно срещу чаша неразреден холандски джин съчинявало великолепни разкази, каквито и най-надарените сътрудници не можели да напишат. Пит се подсмихна, Лойд със святкащи ястребови очи пак подхвана да бърби за новото начинание, смесил наивните си проекти с кандидатурата на конгресмена. Това накрая страшно дотегна на По, зъл дух на необяснима тревога го стисна за гърлото.

Парна го отдавна износвана метафора — восьмичният театър на волята... Престана да слуша, престана да отговаря, защото откри, че звуците на собствения му глас го дразнят. Изведнъж го обзе леден страх, че нищо не е направил през живота, не познава достатъчно хората и всичко е сън в съня. Нима няма какво повече да даде; да се спасява, стига, бегом! Спомни си за Тимоти Смайлс. О, хубаво ще е на свежа глава във влака за Филаделфия да нахвърля поне началото на историята за пришълеца. С нея можеше да се умие от нагара на тази злополучна нощ. Танцуваха макове и лютичета; под краката си напипа меката гъста трева в крайградското поле.

Дълговечни планини дремеха сред тихи ореоли, листа се оронваха в ручейките, за да се понесат стремително под тайнствения ропот на вятъра. Долови скриптенето на белите крила и зърна отново световните съзвездия. Смайлс му разказваше за очарователни далечни планети; бавно, величествено летяха над океана, който фосфоресциращ стенеше долу. И миговете на техния устрем бяха равни на цял век всекидневие.

Докато Нелсън и Уиндброу се заслепяваха от съзерцанието на, както му изглеждаше, дребни подробности, демонът у него се разпростря, обсеби го, прикова го вцепенен на стола. Мярнаха му се сенките под очите на Пит: бяха дълбоки, тъмни, приличаха на втори чифт вежди. Не чуваше как го подканят да пие (трюмът му не бил пълен още, хе, те колко били натоварили!), как после го осмиваха. Лойд Нелсън заяви, че превъзхожда По „във всяко едно отношение“; партньорът на осиновителя Алън добави, че Едгар се занимавал само с неща, които не съответстват на правилния порядък в света. „Пройдоха!“ — съгласи се с господата присламчилият се пристанищен пазач. И те го прекарваха настървено през прокрустовото ложе на умозаклученията си, ала той вече не знаеше къде е. Отчаяни го търсеха Вирджиния, Тимоти Смайлс, преданата тъща Клем.

В полунощната мъгла му се струваше, че трябва да гласува за твърде странен конгресмен от Балтимор, който се беше разтроил в лицата на Пит, Лойд и ухиления пристанищен страж с какаови от тютюна зъби. Ах, дано адът влезе в тях! След този кошмар писателят видя високи прекрасни стени. Стените бързо се стесниха около него — сребърни, припламнали с галванична разтърсваща светлина и изпъстрени с бледнозелени змиевидни орнаменти.

Подеха безволевото му тяло и го завлякоха в най-мрачния ъгъл. Там пазачът изсъска „Мъртвопиян!“, а двамата стари приятели, като че прошепнали си в душите: „От такава свиня можеш ли да очакваш нещо? По-добре да го освободим от излишните вещи, те няма да му трябват, пък ние доста се охарчихме!“, трескаво и залитайки, смъкнаха вратовръзката и жилетката на По, подадоха си някакви дреболии над трупа и с пъшкане го отнесоха през няколко преки. Оставиха го в запуснато локомотивно депо, където вигите целеустремено събираха пияни гласоподаватели. Подир два-три дни затвор можеха да изстискат

от всекиго по десетина гласа. Пристанищният страж, задоволил се с шалчето на поета, изчезна безследно.

Около 90 часа по-късно обраният Едгар Алън По бе намерен в друга кръчма. Лешниковото му инак лице сега беше пепеляво. Откараха го в болницата на Вашингтонския колеж. Тук на 7 октомври 1849 година той щеше да почине от мозъчно възпаление и да завещае загадъчна сянка върху съдбата си, понеже Ангелът на Необяснимото неведнъж му бе отъмщавал за ереста (над пресния му гроб веднага щяха да се кръстосат споровете относно неговото мироздание). „Маяк“ остана недовършен; Смайлс пришълецът не получи отговор. И след десетилетия Дебюси нямаше да извае докрай пиесата си по разкази на американеца, макар ясно да чуваше камбаните от партитурите й. Детски, сватбени, погребални — те растяха и го оглушаваха със стенещ ритъм.

Но нали сам Едгар По отгледа през късия си шеметен перихелий филизите, от които един подир друг щяха да плодоносят световите на Жул Верн и Ефремов... на Лем и Симънс? Те сякаш бяха посетили планети, каквито обещаваха Тимоти Смайлс, без обаче да напускат Земята и почерпили вдъхновение от нейната мощ! Това бяха хора, летели на свои крила до далечни галактики, чиито дълбочина и променлива прелест да покажат на човечеството, което „черният“ По тъй се боеше да не обиди с утопиите си.

Девет човека го погребяха в Балтимор, възвестил най-напред славата му. В същия прощален ден излезе „Аннабел Ли“. И когато луната свети, тя донася мечтания за Аннабел и нито ангелите небесни, нито демоните в земните недра и в нас могат да разлъчат душата на Едгар По от Аннабел Ли — мечтата, недосегаемата — и цял живот догонвана все повече светлина на по[ ]лета.



Редактира: Емануел Икономов

# ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

**МОЯТА БИБЛИОТЕКА**



<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.